

УДК 504(067)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТУПЕНЕВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Терлецький В.К.*, Філіпенко А.Б.**

*Луцький інститут розвитку людини,

** Волинський національний університет

Модернізація освіти за програмою збалансованого розвитку передбачає глибокий аналіз і перебудову всієї системи освіти з позицій її екологізації та наближення до сучасних європейських стандартів [2, 9]. Ці вимоги ставить перед освітою Закон України «Про основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 р.», де відмічено *«розроблення методологічних основ та запровадження безперервної екологічної освіти...»* [4, п.4.9]. подібні вимоги ставить перед освітою і розпорядження КМ України № 577-р, в якому передбачається затвердження Національного плану дій з реалізації Стратегії екологічної освіти, створення Національного координаційного центру з екологічної освіти та інші нагальні завдання [6].

Аналізуючи стан освіти в країні, мусимо визнати, що він не лише далекий від європейських стандартів, а й навіть суперечить вимогам наведених вище нормативних документів. Не маючи можливості аналізувати ситуацію у широкому спектрі проблеми, зупинимось лише на декількох, найбільш кричущих і тому нагальних.

Якщо система національної освіти традиційно поділяється на шкільну, професійно-технічну та вищу, то й екологізація освіти теж повинна складатися із взаємопоєднаних послідовних рівнів знань і навичок, що їх молода людина отримує в процесі навчання. Вони в системі освіти відсутні, а спеціалісти Міносвіти досі не спромоглись навіть створити типові навчальні плани і навчальні програми. Чи можна утверджувати основи екологічної освіти, якщо профільне міністерство досі не виявило елементарної зацікавленості в уніфікації принципів національної освіти? Ось декілька таких прикладів.

Програма екології для шкільної освіти затверджена Міносвіти України у 2010 р. [5]. Найбільш показовим фактом є той, що в шкільній освіті екологія вивчається лише *факультативно (!)* в 11 класі з розрахунку 17 год. ((0.5 год. На тиждень). Тобто, учні отримують знання з екології на останньому етапі шкільного навчання (якщо вони закінчують 11 клас) або взагалі не отримують їх. І лише за умови профільного екологічного навчання кількість годин збільшується, а дисципліна вивчається протягом двох років (10-11 класи). Отже, за весь період навчання в школі протягом 10 років (!»), коли власне, і відбувається становлення і закріплення

основних моральних цінностей молодій людині, діти можуть формувати своє ставлення до довкілля лише в процесі між предметних зв'язків (на природознавстві, біології тощо), якщо вчитель вважатиме екологічні питання доцільними для включення до навчальної програми.

Здивування викликає і зміст шкільної програми з екології. У ній, зокрема, з 8 запропонованих тем для 11-класників лише перша дає поняття про екологію як науку. Окремі положення екології включені до 2 і 5 теми. А де трактування форм життя? Де існуючі парадигми світосприймання? Де пояснення існуючих взаємозв'язків між організмами та довкіллям? Де вимоги екологічної етики, що є першочерговим саме для дитячого світосприймання? Замість пізнання наукових основ екології учні змушені опановувати проблеми забруднення середовища в різних його проявах (до речі, ця властивість типова і для багатьох підручників і посібників з екології, де найбільше уваги приділено описанню саме забруднень і екологічних криз – тобто наслідкам, а не причинам). Отже, без опанування основ екології про закони взаємозв'язків між компонентами довкілля школа зосереджує увагу на «категорії забруднень,.. деградації,.. природокористуванні,.. біорізноманітті,.. оптимізації» середовища [5, с.25-28]. Дуже сумнівно, що саме так побудована шкільна програма екології, яка не відповідає вимогам екологізації освіти відповідно до збалансованого розвитку.

У професійно-технічній підготовці проблема екологізації ще більша, бо вона пов'язана з відсутністю спеціальних програм екологічного навчання [7]. Молодь отримує лише загальні уявлення про довкілля, без урахування цільового спрямування закладу та специфіки природоохоронних заходів, які необхідно враховувати при виконанні відповідних професійних обов'язків. Ми не можемо говорити про екологізацію навчання у професійно-технічних закладах, якщо там не передбачені професійні вимоги до випускників на основі збалансованого розвитку довкілля.

У національних вузах проблема екологізації освіти не менш актуальна. Екологія там вивчається як загальноосвітня наука на 1 курсі, де юнь отримує належні знання і навички про загальні взаємозв'язки в природі. Але це неможна назвати екологізацією освіти, бо процес опанування екологічних знань залишається незавершеним. На старших курсах з отриманням професійних знань молодий спеціаліст (бакалавр, спеціаліст, магістр) позбавлений фахової екологічної підготовки. Він не може відповідати за рівень технологічного процесу, за показники ГДК забруднень (не на виробництві, а для довкілля!), за порядок природокористування тощо [3]. Таким чином, вуз не дає і не контролює рівень знань і навичок молодого спеціаліста щодо його подальшого виконання професійних обов'язків на екологічному рівні.

Ось чому, говорячи про ступеневу екологізацію освіти відповідно до вимог наведених вище нормативних документів, необхідно повністю

переглянути існуючу систему вивчення дисципліни [1, 8]. На нашу думку, для цього необхідно вимагати від Міносвіти України широкого обговорення проблеми на таких засадах:

1. Передбачити уніфікацію навчальних планів і навчальних програм з позицій екологізації освіти.

2. Розробити ступеневу систему вивчення екології на всіх рівнях освіти з обов'язковим впровадженням елементів екологічної етики на кожному з таких рівнів (вважаємо, що виділення окремої дисципліни «Екологічна етика» матиме меншу ефективність).

3. У шкільному навчанні екологія повинна вивчатися двічі. У початкових класах це можуть бути основи знань про довкілля з елементами екологічної етики, тоді як у старших класах (не в 10-11-му, а раніше – у 7-9-му, наприклад) вивчатимуть закони існування екосистем, екологічні нормативи і основи екології людини.

4. При професійно-технічній підготовці (саме тому ми пропонуємо вивчати екологію у старших класах не пізніше 7-9-го) екологічна підготовка повинна мати фахове спрямування. Її слід базувати на елементах прикладної (промислової) екології. Але і тут слід не класифікувати форми забруднень і види екологічних криз, а знайомити учнів з системами реабілітації середовища і нормативами відповідальності за порушення стану довкілля.

5. Нарешті, в системі вищої освіти теж повинна бути ступенева послідовність опанування екологічних знань і навичок. На перших курсах (знову маємо підстави відмовитись від вивчення екології в 10-11 класах) доцільно проводити поглиблене вивчення дисципліни за основами загальної екології та екології людини з обов'язковим включенням нормативних положень і екологічної етики для студентів усіх напрямів підготовки. На старших курсах (не пізніше 4-го) необхідно передбачити вивчення «Екологічної безпеки фаху» яка визначатиме професійну кваліфікацію відповідного напрямку. Тому вона мусить конкретизувати нормативні положення прикладної екології відповідно до підготовки бакалаврів (нормативи ГДК, види очистки викидів, реабілітацію середовища тощо). Без формування таких знань і навичок ми не можемо говорити про повноцінну підготовку молодих фахівців і екологізацію освіти в контексті сучасних вимог збалансованого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Галушкіна Т.П. Пріоритети енергозбалансованого природокористування як ідеологічної платформи національної екологічної доктрини України / Т.П. Галушкіна, Л.М. Грановська. // Збалансоване природокористування та природовідновлення. – К.: ВЕЛ, 2008. – С. 2–5.
2. Державна програма “Освіта. Україна XXI ст.”. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.

3. Крисаченко В.С. Людина і біосфера. / В.С. Крисаченко. – К.: Заповіт, 1998. – 688 с.
4. Закон України «Про основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 р.» - К.: 21.12.2010, № 2818-VI.
5. Екологія. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Міносвіти України, 2010. – 28 с.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки». – К.: 25.05.2011, № 577-р.
7. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) / Шляхом європейської інтеграції / А.С.Гальчинський, В.М. Геєць та ін. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
8. Туниця Т.Ю. Збалансоване природокористування. Національний і міжнародний контекст. / Т.Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 300 с.
9. Україна ХХІ століття //Державна національна програма “Освіта”. – К.: МО України, 1995. – 70 с.
10. Шостак Л.Б. Сталий розвиток як концепція національного відродження / Л.Б. Шостак. // Економіка природокористування: Зб. наук. праць. – К.: НАН України, 2002. – С.24–33.

Анотація

Терлецький В.К., Філіпенко А.Б. Проблеми формування ступеневої екологічної освіти.

На основі законодавчих актів проаналізований стан вивчення екології в навчальних закладах України, який залишається незадовільним і не відповідає сучасним вимогам програми збалансованого розвитку. Запропоновані конкретні заходи щодо формування ступеневої екологічної освіти на всіх етапах навчання молоді.

Ключові слова: екологічна освіта, збалансований розвиток, екологічна безпека

Summary

Terletsky V.C., Filipenko A.B. The problem of degree ecological education's formation.

There are analyzed the condition of ecology study at Ukrainian educational institutions on legal grounds. It is unsatisfactory now and not corresponds to sustainable development program. The concrete steps to degree ecological education's formation have been offered at all stages youth' studies.

Kew words: ecological education, sustainable development, ecological security

